

Schröder a vizsgálati eredmények alapján megállapítja, hogy *sikerült „valódi nevelési hatékonyságot befolyásoló tényezőket feltárni” és azokat taxonometrikus elemzésekkel bizonyítani*. Ezáltal hozzájárul a gyakorlatban már sikeresen alkalmazott programok tartalmi továbbfejlesztéséhez is.

A nevelési hatékonyság vizsgálata során szerinte megállapíthatók a személyiségajátosságok, amelyek mintegy előfeltételét jelentik a sikeres tanári tevékenységnek. Mindez magába foglalja a tevékenység-orientált, normatív én-képet, a tanár megértő és támogató beállítódását a tanulókkal szemben, valamint a pedagógus célirányosságát és tudatosságát. Tehát a pedagógusoknak bizonyos *„bázis-magatartással”* kell rendelkezniük, amelyek meghatározott nevelési helyzetekben aktualizálódnak.

Értekes megállapításokat tesz a szerző sokoldalú kutatási eredményei alapján *a tanári hivatásra vonatkozóan* is, amelyben a pedagógus önértékelése központi szerepet játszik.

Schröder felveti a pedagógiai kutatásoknak azt az alapproblémáját is, hogy a pedagógiai folyamat részterületeinek elemzésénél más a helyzet, mint a reális folyamat komplex megjelenésekor, amelyet a tanárnak folyamatosan vezetnie és irányítania kell a nevelés és oktatás során. Arra a megállapításra jut a szerző, hogy semmiképpen az „aspektuskutatás” negálásában kell keresni a megoldást, hanem a tanár nevelési hatékonyságának sokoldalú és konkrét, továbbá következetes figyelembevételével az eddigi vizsgálatok feldolgozásában és kiértékelésében, valamint a részeredmények szintetizálásában.

A kérdésfelvetések és a vizsgált problémák pedagógiai és pszichológiai szempontból egyaránt jelentősek. A bemutatott könyv értékes adalék a tanárképzési kutatások szempontjából is. Harry Schröder a pedagógus személyiség és a nevelési hatékonyság összefüggéseit sokoldalúan és nagyfokú tudományos igényességgel vizsgálta, melynek eredményei a gyakorlatban közvetlenül használhatók.

ZAKAR ANDRÁS

B. Z. VULFOV M. M. POTASNYIK:
AZ OSZTÁLYON
ÉS ISKOLÁN KÍVÜLI NEVELŐMUNKA SZERVEZŐJE

Moszkva, 1978. Proszvescsenyije Kiadó. 224 oldal

Az osztályon és iskolán kívüli nevelőmunka hatékonyságának vizsgálatára a szovjet pedagógiában is mind nagyobb figyelmet fordítanak. 1966. november 10-én jelent meg az SzKP KB és a Szovjetunió minisztertanácsának rendelete, amelyben az általánosan képző középiskola nevelőmunkájának továbbfejlesztését tűzi ki feladatul, és a középiskolában igazgatóhelyettesi jogkörrel felruházott pedagógust (szervező-organizátor) nevez ki az osztályon és iskolán kívül folyó nevelőmunka szervezésére, irányítására és koordinálására. A *szervező-pedagógus* feladatát az általánosan képző középiskola Rendtartása szabályozza: „Szervezi és irányítja a tanulók osztályon és iskolán kívüli valamint közhasznú társadalmi munkáját: instruálja az osztályfőnököket, tanárokat, nevelőket és a tanulók iskolán kívüli tevékenységét vezető személyeket, számukra pedagógiai segítséget nyújt.”

B. Z. Vulfov és M. M. Potasnyik – a pedagógiai tudományok kandidátusai – 1978-ban megjelent könyvükben több mint tízezes szervezői gyakorlatuk tapasztalatait foglalják össze.

Bevezetőként a szerzők az iskola változó szerepéről írva hangsúlyozzák, hogy annak mindinkább a nevelés *szervezeti-pedagógiai központjává* kell válnia, és hatékony pedagógiai-módszertani segítséget kell nyújtania az iskolán kívüli – társadalmi, családi stb. – nevelési tényezőknek. Ennek megfelelően az iskolában nem egyedül a szervező-pedagógusra hárulnak a nevelési feladatok, hanem a nevelőtestület, az iskolai pártszervezet, az iskola vezetői közös tevékenységét követelik meg.

A szervező-pedagógus tevékenységével a nevelőmunka céltudatosabbá vált, azonban egy sor új probléma is felvetődött (hatás- és feladatkör; a tevékenység hatékony megszervezése stb.).

A további fejezetekben Vulfov és Potasnyik részletesen foglalkozik az osztályon és iskolán kívüli nevelés rendszerével, tervezésével és elemzésével, a szervező-pedagógus alapvető funkcióival, kapcsolattal a tantestülettel és a tanulói kollektívával, a családban és az iskola társadalmi környezetében

folytatandó tevékenységével, majd a szervező személyiségével kapcsolatos követelményekkel. Nem áll módunkban ezeket a fejezeteket részletesen bemutatni, de kitérünk néhány olyan problémafelvetésre, amelyek hazai iskoláink gyakorlatában is érdeklődésre tarthatnak számot, és a nevelőmunka hatékonyságának növeléséhez hasznos információkat szolgáltatnak.

A szervező-pedagógus tevékenységét vizsgálva a szerzők aláhúzzák, hogy az *szervezői, módszertani és adminisztrációs* funkciókra bontható, amelyeket azonban *egységben* kell értelmezni.

A *szervező funkció* több részelemet foglal magában: a nevelőmunka helyzetének elemzését; a célkitűzést; a feladatok meghatározását; az előkészítés és végrehajtás megtervezését; a tevékenység tartalmának, formáinak és módszereinek kidolgozását; a tevékenységhez szükséges tanárok, tanulók, vezetők – tehát az emberi tényezők – kiválasztását; a tevékenység értelmi-érzelmi motiválását; az anyagi eszközök biztosítását; a megvalósítás menetének és eredményeinek, hiányosságainak elemzését. E tevékenységi elemek közös vonásaként a szerzők a nevelőmunka hatékonyságának egyik lényeges tényezőjét, az *egységes pedagógiai követelményeket* emelik ki.

A *módszertani tevékenység* lényegét az osztályfőnökök, a szaktanárok, a nevelőmunkával foglalkozó személyek pedagógiai-módszertani kultúrájának folyamatos fejlesztése képezi. A szerzők rámutatnak arra is, hogy ez a terület bizonyult eddig a legelhanyagoltabbnak, aminek egyik oka a pedagógusképzésben gyökerezik; a szervező-pedagógusnak (de az osztályfőnökek is) a gyakorlatban, önképzés útján kell megszereznie a megfelelő és szükséges pedagógiai-módszertani jártasságot.

A szervező-pedagógus módszertani tevékenysége három területet ölel fel: tanulmányoznia kell azoknak a személyeknek a módszertani jártasságát, akikkel együtt dolgozik; ki kell dolgoznia a módszertani képzés tartalmát és programját; meg kell határoznia az egyes csoportoknak (osztályfőnökök, szülők, tanárok, társadalmi aktívák, tanulók) megfelelően a felkészítés formáit és módszereit.

Az *adminisztrációs tevékenységet* elsősorban az határozza meg, hogy igazgatóhelyettesi jogkörben az iskola tevékenységének rábízott – és egyértelműen körvonalazott – területéért felelős. Jelentős részét képezi adminisztrációs tevékenységének a tantestület nevelőmunkájának ellenőrzése; itt hívják fel a szerzők a figyelmét arra, hogy ez igen lényeges hibaforrás lehet, ha az ellenőrzés csak a feladatok végrehajtásának megtörténtére terjed ki, és nem foglalja magában a tartalmi ellenőrzést.

Külön fejezetben elemzik a szerzők a *tantestületi és a szervező-pedagógus kapcsolatát*. Nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy elsősorban ettől az együttműködéstől függ egész tevékenységének sikere.

Az *igazgató* egy személyi felelőse az oktató-nevelő munkáért nem csökkenti a közvetlenül alárendelt szervező-pedagógus felelősségét. Közös feladatuk annak biztosítása, hogy a tantestület minden tagja részt vállaljon az osztályon és iskolán kívüli nevelőmunkában. A szerzők jelzik, hogy jelentős számban vannak olyan pedagógusok, akik csak a tanóra megtartását tekintik feladatuknak, akik az osztályfőnökök között is találunk olyanokat, akik az osztályra vonatkozó adminisztráció elkészítésével megoldottnak tartják osztályfőnöki feladatukat.

Az *igazgatóhelyettes* és a szervező-pedagógus tevékenységében sokszor átfedések mutatkoznak. A szerzők szerint az a helyes munkamegosztás, amelyben az igazgatóhelyettes a tanóra közvetlen folytatásának tekinthető tevékenységi formákért (tantárgyi szakkör, fakultatív órák, sportrendezvények stb.), a szervező-pedagógus a kulturális, technikai, művészeti stb. körök és tanulói egységek munkájáért felelős; de közös hatáskörű területek is lehetnek (pl. pályairányítás, ifjúsági szervezet patronálása stb.). A felsorolt feladatokból következik, hogy az igazgatóhelyettes és a szervező-pedagógus azok a személyek az iskolában, akiknek döntő szerepük van az oktató-nevelőmunka egységének megvalósításában.

A szervező-pedagógusnak az *osztályfőnökkel* végzett munkája tevékenységének egyik legfontosabb részét képezik. Röviden úgy fogalmazható, hogy a szervező-pedagógus tanítja, segíti, összefogja, irányítja és ellenőrzi az osztályfőnököket. Ez a feladatsor elsősorban a szervező-pedagógus módszertani funkciójának fontosságát húzza alá: alapvető követelmény biztosítani az osztályfőnökök eszmei-módszertani-szakmai fejlődését a képzés és az önképzés segítségével. Nem hanyagolható el azonban a szervező-pedagógus feladatai között az *egységes pedagógiai követelményrendszer* biztosítása a nevelőmunkában, de ehhez meg kell teremtenie a folyamatos tapasztalatcsere lehetőségét is.

A szerzők a továbbiakban részletesen tárgyalják a szaktanárok, az ifjúsági vezető, az iskolai könyvtáros stb. és a szervező-pedagógus munkakapcsolatát, majd az *osztályon és iskolán kívüli nevelőmunka tervezésével* foglalkoznak. A helyes és körültekintő tervezés – állapítják meg – fontos feltétele a hatékony nevelőmunkának. A tervezés több mozzanatot foglal magában: mindenekelőtt

világosan ismerni kell a minden oldalúan *fejlett személyiség kialakítására irányuló pedagógiai tevékenység teljes programját, ki kell dolgozni a közbeeső célok megvalósításának és továbbfejlesztésének rendszerét*; információkkal kell rendelkeznie az iskolai és iskolán kívüli hatótényezőkről.

A tervkészítés problémáinak elemzése után a *szervező-pedagógus és a tanulóközösség viszonyát vizsgálják a szerzők*. A szervező-pedagógus közvetlenül és közvetetten – a tantestületen, a családon, stb. keresztül – áll kapcsolatban az iskola tanulóival. Az együttműködés során különböző tanuló-kollektívákkal (iskola, osztály, tevékenységi kör, érdeklődési kör, különböző életkorú közösségek) dolgozik. Arra kell törekednie, hogy az iskolai feladatok előkészítésébe és végrehajtásába a lehetőség szerint a legnagyobb számban vonja be a tanulókat, sőt alkalmanként mindig másokat. Az osztályokkal főleg az osztályfőnökökön keresztül működjön együtt, de ez nem zárhatja ki a személyes kapcsolatot sem. A nevelési feladatok zömét a különböző tanórán kívüli tevékenységi körökben kell megoldani, ez pedig körültekintő koordinációt követel nemcsak időben, hanem a körök felnőtt vezetői között is.

Különleges figyelmet kell fordítania a tanulók iskolán kívüli tevékenységére. Ezen a területen csak akkor végezhet eredményes munkát, ha megfelelő mennyiségű és minőségű információval rendelkezik. Így oldhatja meg azt a feladatát, hogy a pedagógusok, de elsősorban a szülők, a felnőttek segítségével az iskolán kívüli kapcsolatok pozitív hatását erősítse, a negatív tendenciákat pedig közömbösítse, felszámolja.

Fontos helyet foglal el a szervező-pedagógus feladatai között a *végzett tevékenység elemzése*. A szerzők aláhúzzák, hogy az elemzés nemcsak a már megoldott feladatok értékelését szolgálja, hanem fontos információkat biztosít a hiányosságok felszámolásához, a továbbfejlesztési megvalósításához. Az elemzésben nagy gondot kell fordítania annak vizsgálatára, hogy a feladatok végrehajtásában milyen érzelmi-akarati motíválást valósítottak meg, avagy ennek milyen hiányosságait tapasztalták. A nevelőmunka alacsony hatékonyságának egyik lényeges okát éppen az érzelmi-akarati motíválás hiányosságai jelentik. A tevékenység elemzését az információk gyűjtése (megfigyelés, tanulókkal folytatott beszélgetés, interjú, kérdőív, a végzett tanulók visszaemlékezései, tanári tapasztalatcseré stb.) és a kapott adatok összevetése, analizálása jelenti, de a két mozzanatot sok esetben nem is lehet szétválasztani. A szerzők számos gyakorlati példával támasztják alá mondanivalójukat, amelyek a gyakorló pedagógusok számára hasznos tapasztalatok forrását képezik.

Vulfov és Potasnyik munkáját elsősorban az osztályfőnökök figyelmébe ajánlhatjuk, de minden gyakorló pedagógus hasznos tanácsokat és útmutatásokat találhat, ha – a szerzők nem egyszer hangsúlyozzák – a leírtakat iskolájuk sajátos viszonyainak megfelelően értékeli.

SASS ATTILA

A TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁK TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI XIII.

Szerkesztette *Szekerczés Pál*

Debrecen, 1978. 211 oldal

A kötet tartalmi vonatkozásban és szerkezeti felépítésben a hagyományos gyakorlatot követi, azzal a különbséggel, hogy a pszichológia most nincs képviselve benne, másfelől pedig a szaktudományi jellegű tanulmányok aránya növekedett.

A *Pedagógia* tárgykörét négy tanulmány képviseli.

A kötet bevezető írása Kiss Lajos tollából származik. Címe: „*A családi életre nevelés világnézeti, erkölcsi politikai, esztétikai, testi-biológiai tartalma, különös tekintettel az érzelmi nevelés folyamataira.*” Mondanivalóját elsősorban szülőknek szánta, állásfoglalásaival azonban az elméleti pedagógia és az iskolai nevelés számára is van mondanivalója. Amint a cím is mutatja, a családi nevelés szálait a szokottnál szélesebb alapokon és a személyes meggyőzés szándékával és erejével próbálja összefogni. A közösségi társadalom nevelésében a családnak semmi mással nem helyettesíthető szerepet tulajdonít.